

הארץ גלדיה

גם ב-2019, אמניות בישראל עוד לא שברו את תקרת הזכוכית של המוזיאון

אמניות ישראליות הודרו מהמוזיאונים ומהקאנון של היצירה הישראלית מאז קום המדינה, ורבות מהן לא מוכרות לקהל הרחב. רוח אחרת נושבת דווקא מהגלריות והמוזיאונים הקטנים שפועלים לתקן את העוול. האם שיפוט אמנותי הוא עניין אובייקטיבי או פוליטי גרידא?

איה סריג (חברת קבוצת SHEVA), עונן (נענוע), 2018
צילום: אבי אמסלם

עקוב

נעמה ריבה

06.03.2019 | עודק ב: 07.03.2019

אמניות ישראליות סובלות [מהדרה כפולה](#): אלו שיצרו בעבר לא מוצגות עד היום במקומות בולטים, ואלו שפועלות היום לא זוכות לייצוג שוויוני במוזיאונים הגדולים. כך, מאז יוני 2011 הוצגו במוזיאון תל אביב לאמנות יותר מ-90 תערוכות יחיד של אמנים גברים, ורק כ-40 תערוכות של אמניות נשים. במוזיאון ישראל הוצגו מאז הפתיחה המחודשת ב-2010 כ-30 תערוכות יחיד של נשים לעומת כ-70 של גברים. זה אמנם שיפור משנים קודמות — לפי בדיקה של חוקרת האמנות ד"ר רות מרקוס, עד 1970 הוצגו במוזיאון תל אביב רק 11 תערוכות יחיד של נשים, לעומת 66 גברים — אך המצב עדיין רחוק מאיזון.

גם מבט על האוסף הקבוע במוזיאון תל אביב מצייר תמונה לא אידיאלית. בחלקים ההיסטוריים ישנו רוב גברי מובהק: לצד יצירות של אמנים כמו ראובן רובין, נחום גוטמן, מרדכי גומפל, יצחק דנציגר ועוד, מוצגות יצירות ספורות של אמניות כמו לאה ניקל וציונה תג'ר. בהמשך, בחלק של דור הביניים שנולד לאחר קום המדינה, כבר מוצגות יותר אמניות, כמו [דגנית ברסט](#), יהודית לוין, פמלה לוי ונורית דוד. גם באוסף הקבוע של אמנות ישראלית במוזיאון ישראל שבירושלים יש רוב גברי מובהק, וניתן למצוא בו 12 אמניות לעומת 40 אמנים.

אלן גינתון, שאצרה את התערוכה הקבועה במוזיאון תל אביב [ופרשה לאחרונה](#), אומרת כי תערוכה זו מבוססת על אוסף המוזיאון — שלא רוענן עם יצירות של אמניות המאה ה-20 שהיו פעילות בשנות ה-20 ועד שנות ה-50. "אנחנו מציגים את הקאנון ועובדים שלב אחרי שלב", מסבירה גינתון. "באמנות העכשווית אנחנו הרבה יותר מודעים להדרה, אבל את ההיסטוריה לא משנים ביום אחד. אינשאללה יעסקו בזה בעתיד".

מאז יוני 2011 הוצגו במוזיאון תל אביב לאמנות יותר מ-90 תערוכות יחיד של אמנים גברים ורק כ-40 תערוכות של אמניות נשים

יש דרך לתקן בחלקים ההיסטוריים?

"צריך לחשוב על הדברים האלו מחדש. יש קונפליקט ואני כנראה שייכת לדור שכבר לא יפתור אותו. הסולם למדידת איכות באמנות הוא דבר מאוד חמקמק ואנחנו אף פעם לא יודעים אם אלו היררכיות ששולטות בנו או אם המדד אובייקטיבי. אנחנו אף פעם לא נדע. יש גם אמנים שנשכחו, לא רק אמניות".

ענת גרינברג (חברת קבוצת SHEVA), ללא כותרת, 2018

צילום: דורון כורש

ההחלטה את מי להציג היא התלבטות מורכבת כשבחרים אמן או אמנית מהעבר. "אם זה צריך להיות (מיכאל) ארגוב או (אריה) ארוך, בסוף ארוך עולה על הקיר", אומרת גינתון. "האם זה נכון? אחד מהם שינה מהלכים היסטוריים. הבחירות האלו לא קלות. חוץ מפוליטיקת זהויות, צריך להאמין שיש גם משהו שמעורר חוויה. אני עשיתי תיקונים, ואולי לאנשים צעירים יהיה יותר קל לעשות עוד תיקונים, כי הם פחות מעריצים את הסיפור ההיסטורי. אני לא יכולה להוריד את [זריצקי](#) מהקיר ולתלות אמנית נשכחת גם אם היא ראויה לתשומת לב".

גינתון מודעת לפער בין מספר הגברים והנשים בתערוכות יחיד. "זה הולך ומשתפר וזה לוקח זמן. יש את האמנים שכבר עשו ומגיעה להם הכרה — ועם האמניות המלחמה יותר קשה: צריך לספור כל הזמן ולהיות מודעים וצריך להשקיע בזה עוד מאמץ. אני תמיד מרגישה שאנחנו בסדר, ואז כשעושים סטטיסטיקה רואים שעדיין יש פער".

ביאנקה אשל גרשוני, "בעקבות האריה השואג", 1994
צילום: אלעד שריג / מוזיאון

"מבינים שהיה עוול"

בשבוע שעבר נערך באוניברסיטת תל אביב כנס "נשים ומגדר באמנויות בישראל" שיזמה העמותה לחקר אמנות נשים ומגדר בישראל. לצד הביקורת על ייצוג הנשים באמנות, הוצגו בכנס גם אמניות רבות שפעלו ופועלות. ד"ר טל דקל, חוקרת אמנות ויו"ר העמותה, משדרת אופטימיות. "הדבר המרכזי שאני מזהה שהשתנה הוא [ההכרה שיש בעיה](#). כבר מבינים שנעשה עוול". לדבריה, אפילו במוסדות גדולים כמו מוזיאון תל אביב ומוזיאון ישראל יש מגמה איטית של שינוי. "אבל השינוי העמוק מתרחש במקומות שאינם הגמוניים, ואני בהחלט מזהה שינויים מאזורים. סוף סוף אפשר להגיד שבשנים האחרונות יש תשומת לב רבה למגדר ולייצוג הולם".

אלן גינתון: "אולי לצעירים יהיה יותר קל לתקן, כי הם פחות מעריצים את הסיפור ההיסטורי. אני לא יכולה להוריד את זריצקי מהתערוכה הקבועה ולתלות אמנית נשכחת"

כשאני שואלת את דקל איך ייתכן שב-2019 עדיין אין ייצוג שוויוני לנשים במוזיאונים, היא עונה כי "הסיבות הן פוקוויאניות". לדבריה, "זה מערך שלם וסבוך. אין מישהו שהוא האיש הרע או האשה הרעה. הדברים האלו חמקמקים ואני גם לא באה לחפש את האיש הרע. אני מצביעה על המצב הרצוי ומכוונת אל האופק. רק חינוך לשינוי, עוד כנס ועוד כנס ועוד מאמר — יביאו שינוי".

"ביד אחת אנחנו חושפות את אלו שנשכחו, וביד השנייה אנחנו תומכות בנשים כדי שיוכלו ללבלב", אומרת דקל. כך, לדוגמה, העמותה מציעה פרס חדש לאמנית מצטיינת ע"ש בקי דקל. "יש פה משהו חלוצי. אף פעם לא היה פרס לאמנית בלבד. בעולם יש פרסים כאלו".

גם יונתן אמיר, עורך שותף של כתב־העת המקוון לאמנות "ערב רב", לא מופתע מההבדל במוזיאונים בארץ בין מציגים גברים לנשים. "יש פער בין התחושה שהמון נשים נכנסו לעולם האמנות בישראל בעשורים האחרונים — והן תופסות מקום כאמניות, חוקרות, מנהלות ואוצרות — לבין המציאות שמתגלה כשיושבים לספור", הוא אומר. אמיר מוסיף למשוואת הייצוג ההולם גם את השאלה היכן מוצגות האמניות, ובאיזה היקף. "דין פרויקט בחדר המדרגות או בחלל צדדי הוא לא כדין תערוכה מרכזית, רטרוספקטיבית ומושקעת. כמה אמניות קיבלו אפשרות להציג בהיקף של מיכה אולמן או משה גרשוני?".

רוזה בן אריה (חברת קבוצת SHEVA), ללא כותרת, 2018

צילום: דפנה גזית

בעיה נוספת שפוגעת בייצוג אמניות היא אפליה על בסיס גיל — וגם במקרה הזה נעשה מאמץ לתיקון. בתערוכה שאצרה האמנית והאוצרת רותם ריטוב לאחרונה בגלריה "זוזו" שבעמק חפר, הוצגו יצירותיהן של שבע אמניות מעל גיל 50, כולן חברות בקבוצת [SHEVA](#). "התערוכה מדברת על גילנות שממנה סובלות נשים יותר מאשר גברים, כי הרבה נשים עושות הפסקה בקריירה", אומרת ריטוב. "אני מכירה הרבה אמניות שיש להן עבודות טובות ורוצות לחזור לאמנות בגיל 40 פלוס אבל מסתכלים עליהן בעין עקומה. מתייחסים אליהן כ'דודות' שאמנות לא היתה חשובה להן מספיק".

אדית גורן (חברת קבוצת SHEVA), ללא כותרת, 2018 צילום: אדית גורן

לילי פישר (חברת קבוצת SHEVA), נשמה כפולה, 2018
צילום: זלפין פישר